

De stenen kamers Galgweert en Broekelreweert bij Breukelen

Arie A. Manten en B.F. van Wallene

Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen / Dreef 9, 3628 BJ Kockengen

Ook in de Middeleeuwen was er, afgezien van woonhuizen en werkplaatsen, binnen het Sticht Utrecht al een grote verscheidenheid aan soorten gebouwen. Ten dele bestaan ze voort tot op de dag van vandaag, zoals een dorpskerk, een kasteel en een - in onze tijd vaak nog als horeca-gelegenheid uitgebaat - rechthuis. Van andere zijn er slechts weinig meer over, zoals het apart staande bakhuis, een tolhuis of een stadspoort. Van sommige weten we nog dat ze in onze provincie ooit bestonden, zoals de vronhoeve, een leprozerie of een kluisnaarsverblijf. Enkele zijn zelfs uit de herinnering nagenoeg geheel verdwenen.

Een voorbeeld uit die laatste categorie is de stenen kamer met hofstede. Eeuwen geleden was het de mensen volkomen duidelijk wat dat was. Men schreef er met vanzelfsprekendheid over; niemand had toen - zoals ook zal blijken uit citaten aangehaald in het vervolg van dit artikel - behoefte om uit te leggen wat hij bedoelde. Tegenwoordig is de stenen kamer zodanig in de vergetelheid geraakt, dat hij zelfs de geschiedvorsers voor veel vraagtekens plaatst.

Het aantal stenen kamers met hofstede lijkt niet groot geweest te zijn. Maar bij Breukelen stonden er ten minste twee of drie . . .

Een steenen camer mit een hoffstede, geheeten galchweert

Op 12 augustus 1561 werd Gerrit Jacobsz door het Leenhof van Nijenrode beleend met "een uuterdijck¹ mitten acker mit alle sijn toebehoeren. Daer[naast lag] suytwaerts [land behorende aan] de kerck van Breuckelen ende noortwaerts [land van] Griet Willem Dirckss wijff, ende sij elcx oock te leen houden van den huysse Nijenrode." "Item een steenen camer mit een hoffstede ende bomgert en alle sijn toebehoeren geheeten galchweert mede gelegen in Willem Torck gerecht. Te verheergewaden² elck perceel mit een goede rode stoop botter."³

Gerrit Jacobsz kwam in aanmerking voor deze lenen omdat zijn vader Jacob Gerritsz was overleden, die vóór hem deze percelen in leen had gehad.

Het stuk dijk met de aangrenzende akker was Jacob Gerritsz op 25 juli 1534 in leen gegeven, nadat zijn broer Hendrik Gerritsz er, bij het overlijden van hun vader Gerrit (of Gerard) Hendriksz, van afzag. Deze Gerrit was op 10 augustus 1509 aan het land gekomen na de dood van zijn oom Jacob Gerardsz, die het op 28 oktober 1474 in leen had ontvangen.

De stenen kamer met boerderij kwam eveneens op 25 juli 1534 aan Jacob Gerritsz en was voordien ook van zijn vader Gerrit Hendriksz. Deze was daar echter zijn vader Hendrik Gerritsz (of Gerardsz) opgevolgd, broer van de eerder genoemde Jacob Gerardsz. Hendrik ontving het in leen op 27 oktober 1474. In 1474 had dus een verdeling tussen twee broers plaats gevonden, die al na één generatie weer ongedaan werd gemaakt.

De eigendomsgeschiedenis van vóór 1474 is ons niet bekend.

Opmerkelijk is, dat in de leenakten uit de 15de en 16de eeuw gesproken werd van een "steenen camer mit een hoffstede", in die volgorde. Dat suggereert dat de stenen kamer belangrijker was dan de erbij behorende boerderij.

De genoemde percelen lagen in de gerechtsheerlijkheid Oud Aa (waarvan Willem Torck, heer van Nijenrode, toen gerechtsheer was), aan de dijk, dus aan de zuidkant van de rivier de Aa, maar kennelijk niet pal aan de oever daarvan, want ertussen lag nog land van de vrouw van Willem Dircksz.

Varend langs de stenen kamer Galgweert in 1594

De in het voorafgaande genoemde plaatsbepaling van de stenen kamer valt in grote lijn ook af te leiden uit een laat-16de eeuws waterschapsverslag.

Bij een visitatie en schouw van de grote ring van het Hoogheemraadschap Amstelland, op 7 augustus 1594 en de daarop volgende dagen, onder leiding van de baljuw/dijkgraaf van Amstelland, voer het gezelschap ook over de rivier de Aa. In hun rapport lezen we: "Van daer [= " 't dorp van der A" en de "Botterdam"] voorts vaerende voorbij 't huys te Ruweel nae de steene camer, ende van daer neder-

waerts den Heycooper weteringe nae Joostendam (. . .)”.⁴ Dit duidt er op dat de stenen kamer Galgweert dicht bij het punt lag waar de uit het westen komende Heycop toentertijd de Aa kruiste.

Stenen kamer Galgweert vermeld op een laat-16de eeuwse kaart

Op de kaart van Joost Jansz Beeldsnijder (ca. 1540 - 1590), vermoedelijk gemaakt in de jaren 1580 toen hij een aanstelling had als landmeter van het Hoogheemraadschap Amstelland, wordt de “Stene Camer” nadrukkelijk vermeld.⁵ Hij lijkt daar te staan aangegeven iets ten westen van de kruising van Aa en Heycop (zie Afbeelding 1), maar die kaart is niet erg nauwkeurig.

Deze vermelding is niettemin opmerkelijk, want het aantal huizen dat Beeldsnijder bij name noemt is maar heel beperkt. Het suggereert dat de stenen kamer Galgweert in de laat-16de eeuw nog een bouwwerk van regionale bekendheid was.

Over de standplaats van de stenen kamer Galgweert kan al met al weinig onduidelijkheid meer bestaan.

Afb. 1. Gedeelte van een kaart van Joost Jansz Beeldsnijder, tweede helft 16de eeuw, met bij de hand met uitgestoken vinger rechts de stenen kamer Galgweert (uit: Album over kerk, dorp en omgeving van Ter Aa, 1956, blz. 14).

Galgerwaard: plaats waar vroeger doodstraffen werden voltrokken

De stenen kamer “geheeten galchweert” was duidelijk genoemd naar het veld de Galgweert of Galgerwaard. Deze Galgerwaard dankte op zijn beurt zijn naam aan de daar aan de oever van de Aa gelegen executieplaats, waar in de Middeleeuwen ter dood veroordeelde mannen aan de galg werden opgehangen. De doodstraf door middel van de galg werd in de Middeleeuwen veelvuldig toegepast, ook in onze streken.

Het lijk van een gehangene moest naar Middeleeuwse gewoonte in de regel blijven hangen tot het er verrot afviel of door aasetende vogels was verslonden. Daarmee werd tot uitdrukking gebracht dat men de veroordeelde geen eerbare begrafenis waardig achtte. Tevens was dat ter afschrikking van de overige boosdoeners bedoeld.

De plek van het galgenveld werd daardoor overal bij voorkeur zo gekozen dat deze op enige afstand buiten het dorp lag, maar tegelijkertijd voor velen toch zichtbaar was. De Breukelse Galgerwaard, gelegen bij in de Middeleeuwen veel gebruikte vaarwateren en nabij de verbinding over land tussen het dorp Breukelen en het westelijke achterland, voldeed aan beide voorwaarden.

De oude benaming Galchweert of Gallechweert (dus met het enkelvoud galg) doet vermoeden dat er op het Breukelse galgenveld eertijds één galg stond. Dat kan een galg van één paal geweest zijn, maar ook een driehoekige galg. Galgen van dat type kwamen op veel plaatsen voor; ze werden ondersteund door drie palen en maakten de gelijktijdige executie van verschillende veroordeelden mogelijk.

Voor het kerspel Breukelen, dat in de loop der Middeleeuwen opgedeeld raakte in verscheidene gerechtsheerlijkheden (bestuurlijke eenheden), was dit het enige galgenveld.

Onduidelijk is vanaf wanneer dit galgenveld als zodanig in gebruik was. Het lag op de oeverwal van de Aa. Het terrein was dus al bruikbaar nog vóórdat met de ontginning van de veenwildernissen werd begonnen. Dat laatste vond plaats tegen het eind van de 10de eeuw.

Bij een Middeleeuws galgenveld stond vaak een dienstgebouwtje. Dat kan, nadat het galgenveld als executieplaats in onbruik was geraakt, een andere functie hebben gekregen. In verschillende plaatsen ontwikkelde het zich tot boerderij.

Rechtspraak gedurende de Middeleeuwen

Hoe paste de Galgwaard in de samenleving van grofweg 12 tot 5 eeuwen geleden?

In de Middeleeuwen maakte men een onderscheid tussen de lagere rechtspraak, die gewoonlijk met boetes kon worden afgedaan, en de hogere rechtspraak, waarbij gevangenis- en doodstraffen konden worden uitgesproken.

Aanvankelijk gold in de Vechtstreek het Friese recht. Toen lijkt de persoon die ter plaatse het gezag had, beide vormen van rechtspraak te hebben uitgeoefend. In Breukelen was dat de heer van de vronhoeve. Later was dat anders. De lagere rechtspraak werd toen uitgeoefend door het plaatselijke bestuur, terwijl de hogere rechtspraak aan de landsheer (in het Sticht Utrecht de vorst-bisschop) was voorbehouden. Uitzondering waren de zogenaamde hoge of halsheerlijkheden, waarbinnen op grond van oude rechten ook criminele of halszaken door het plaatselijke gerecht konden worden behandeld.⁶

Onder de hoge jurisdictie vielen misdrijven zoals valsemunterij, beroving, diefstal, moord, vredebreuk, verkrachting, gijzeling, brandstichting, kerkschending en aantasting van de wereldlijke macht van de bisschop. De Breukelse gerechtsheer-

lijkheden waren in juridische zin lage heerlijkheden, hoewel het Breukelen-Bisschopsgericht (zie Afbeelding 3) - waarvan de bisschop zowel gerechtsheer als landsheer was - in de praktijk dicht in de buurt van een hoge heerlijkheid kwam.

De overgang in de rechtspraktijk duurde lang. Weliswaar kreeg de bisschop in 953 het wereldlijk gezag over de Vechtstreek, maar dat betekende nog niet dat hij daarna meteen alles naar zijn hand kon zetten. Het grootste deel van de Middeleeuwen was een dynamische tijd, waarin via allerlei schermutselingen een balans tussen oude en nieuwe rechtsbevoegdheden werd gezocht. Een belangrijk moment in deze ontwikkeling is, zo mogen we aannemen, de grote bisschoppelijke machtsingreep geweest welke in Breukelen en omgeving omstreeks 1123 plaatsgevonden heeft.⁷ Niet onmogelijk heeft de bisschop toen de hoge jurisdictie alhier nadrukkelijker aan zich getrokken, met als mogelijk gevolg dat de executieplaats Galgweert geheel of nagenoeg buiten gebruik raakte. Maar helemaal zeker is dit allemaal niet, want de informatiebronnen uit die tijd zijn schaars en fragmentarisch. Misschien maakte ook de bisschop er nog gebruik van. Tot dusver is echter geen enkel archiefstuk gevonden waarin concreet melding wordt gemaakt van een executie in de Galgwaard/Galgenwaard/Galgerwaard onder bisschoppelijke verantwoordelijkheid.

In de 13de eeuw deed een nieuwe functionaris zijn intrede in het landsheerlijke bestuur: de maarschalk (zijn gebruikelijke naam in het Sticht Utrecht) of baljuw (zoals hij in Holland heette). Hij was een ambtenaar in algemene wereldlijke dienst, belast met het toezicht op alle regeringsorganen binnen het gewest zowel in de steden (met uitzondering van de stad Utrecht) als op het platteland; tevens moest hij zorgen voor de criminele rechtspraak en de civiele rechtspraak in hoger beroep.⁶

Aanvankelijk was er in het Nedersticht (gewest Utrecht) één maarschalk. Omstreeks 1393 - 1394 kwam hier echter een scheiding tot stand tussen de maarschalkdistricten van het Overkwartier en het Nederkwartier.⁸ Breukelen en omstreken hadden sedertdien te maken met de maarschalk van het Nederkwartier van het Sticht Utrecht.

Bepaalde criminele zaken bleven nog lange tijd berecht worden onder het voorzitterschap van de bisschop. Dat gebeurde in het begin door het in Oudwijk (bij Utrecht) zetelende landrecht en later daar waar de bisschop zich toevallig bevond.⁶

De eerste tijd was er sprake van ommegaande rechtpleging, dat wil zeggen dat de maarschalk al rondreizende op geregelde tijden op vaste plaatsen zitting hield. Tijdens zijn rondreizen had hij recht van herberg, wat betekende dat de bevolking verplicht was hem onderdak en voeding te verschaffen.⁹ Gelet op het zeer grote aantal gerechtsheerlijkheden zullen de ambulante rechtzittingen van de maarschalk een regionaal karakter gehad hebben.

Later kwam aan dergelijke rechterlijke rondrei-

zen een eind en werd de hogere rechtspraak op een vaste plaats gehouden. Dat gebeurde nog in de tijd waarin de Utrechtse bisschop landsheer was van het Sticht Utrecht (tot 1528). Daarna werd het gewest niet meer bestuurd door een bisschop maar door een koning. De koningen waren sterke voorstanders van een centralisatie, unificatie en professionalisering van de hogere rechtspraak. In 1530 richtte koning/keizer Karel V in Utrecht een provinciaal hof op, met een vaste personele bezetting.

Een opvallend gegeven met betrekking tot de misdaad in de Middeleeuwen is het grote aantal agressiedelicten. De kans om een gewelddadige dood te sterven of blijvende verwondingen op te lopen, was in die dagen veel groter dan tegenwoordig.¹⁰ Dat zal in de hoge rechtspraak nogal wat werk opgeleverd hebben.

Stenen kamers met boerderij

We willen vervolgens ingaan op de vraag wat een stenen kamer met hofstede eigenlijk is.

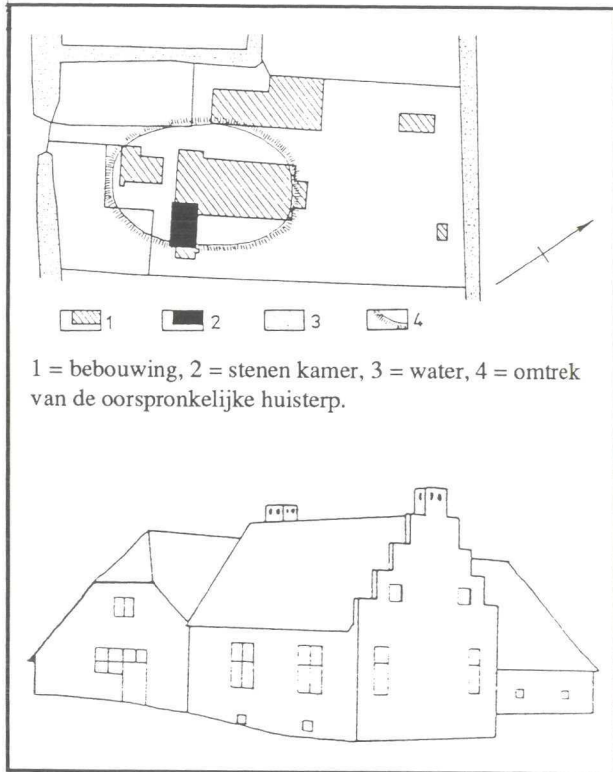
In een studie van de stenen kamer als Middeleeuws boerderijtype in het westen van Nederland kwam G. Alders tot de conclusie dat het boerderijen betrof die zelf niet van steen waren, maar wel een stenen uitbouw met stookplaats bezaten, waardoor een L-vormige plattegrond ontstond.¹¹ Een dergelijke uitbouw (zie Afbeelding 2) bestond uit minimaal een overkluisde kelder met daarboven minstens één verdieping.¹² Voor zover details bekend zijn, had een stenen kamer een eigen toegang, onafhankelijk van de deur tot de boerderij. Een stenen kamer kon zelfstandig gebruikt worden; boerderijen met een stenen kamer hadden altijd twee schoorstenen: één voor de boerderij zelf en één voor de stenen kamer.

Aanvankelijk had die stenen uitbouw - de stenen kamer in de oorspronkelijke betekenis - een afzonderlijke functie. Later werd een stenen kamer in verschillende gevallen bij de boerderij getrokken, meestal als woonruimte.¹¹

De naam "stenen kamer met hofstede" houdt niet in dat de boerderij later aan de boerderij werd toegevoegd, of omgekeerd. De bouwvolgorde is meestal onbekend.

De termen "stenen kamer met hofstede" en "stenen kamer" werden door elkaar heen gebruikt, ook voor hetzelfde object. Uit het gebruik van de korte term "stenen kamer" mag dus niet afgeleid worden dat daarbij geen hofstede aanwezig was.

Een stenen kamer was niet echt een verdedigbaar bouwwerk, daarvoor waren de circa 50 - 65 centimeter dikke muren te dun, maar ze waren wel veel veiliger dan een houten pand. Soms, maar niet altijd, was een stenen kamer met boerderij aantoon-

Afb. 2. Plattegrond in 1899 (boven) en reconstructie van de Waelneshoeve in Hendrik Ido Ambacht in de tweede helft van de 14de eeuw (onder), met achter de boerderij en middenvoor de daaraan vastgebouwde stenen kamer (uit Alders, 1982, blz. 3 en 21).

baar omgracht.¹² De functie was zonder twijfel voornaam. Uiterlijk leken ze redelijk op een kasteel in zijn oude verschijningsvorm, dat is een verdedigbare woontoren. Vaak waren ze in het bezit van een adellijke of patricische familie. Een edelman was niet verplicht zijn huis reëel verdedigbaar te maken. Bij de vanaf het begin van de 15de eeuw snel oplopende kosten voor een daadwerkelijke verdedigbaarheid, wilden of konden veel edellieden dat zelfs niet meer betalen.¹²

In een aantal Hollandse gevallen zijn relaties aantoonbaar tussen de gerechts- of ambachtsheer van een heerlijkheid en een stenen kamer. Het is goed denkbaar dat een gerechtsheer met een huis in de stad, een stenen herenkamer gebruikte als zijn zetel in zijn gerechtsheerlijkheid. Een stenen kamer had meer allure dan een gewoon huis maar minder dan een kasteel. Een kasteel had in ons gebied een afzonderlijke kasteelboerderij,¹³ aan een stenen kamer was een boerderij vastgebouwd. Voor de bouw van een verdedigbaar kasteel was toestemming nodig van de landsheer (in het gewest Utrecht de vorst-bisschop), wat voor een stenen kamer niet gold; door genoeg te nemen met een stenen kamer voorkwam men dus problemen met de "bouwvergunning". Vooral als men met de bisschop op niet zo vriendelijke voet stond, kon men soms beter kiezen voor het bouwen van een stenen kamer.

Stenen kamers met hofstede kwamen vooral voor in het westen en midden van Nederland, inclusief de Veluwe, het rivierengebied en het westelijke gedeelte van Noord-Brabant. In de tijd gezien functioneerden ze in de 13de tot 16de eeuw.¹⁴ Toen er alternatieven kwamen voor de stenen kamer, werden verscheidene van deze oude bouwwerken een geïntegreerd onderdeel van de boerderij waarmee ze bouwkundig al verbonden waren. In enkele gevallen bleef of ging daarentegen de stenen kamer de hofstede overheersen en ontwikkelde het geheel zich verder tot een voornaam huis met kasteelkenmerken.

Boerderijnamen

Kan mogelijk nog iets naders worden afgeleid uit het tweede deel van de objectomschrijving "steenen camer mit een hofstede geheeten galchweert"?

In oude Nederlandse boerderijnamen leven vaak vele eeuwen later nog elementen voort die min of meer verband houden met onze oude rechtspraak. Zo hebben veel boerderijen in de buurt van een galgenveld een naam met galg gekregen. Hieronder vallen behalve ons Galgweerd ook namen zoals Galgehoef, Galgekamp, Galgeboer, Galgeberg of 't Galgehuys.

Boerderijnamen zoals Scholten of Schultenhof herinneren aan de werkzaamheden van de schout, een bestuurs- en rechtsambtenaar uit onze Middeleeuwse geschiedenis.

Daar waar oude boerderijen later geheel verdwenen zijn, is hun naam meermalen blijven voortleven in oude veldnamen; perceelsnamen die de naam van een vroegere bebouwing hebben overgenomen.

In verschillende delen van Nederland komt verder de Middeleeuwse naam spijker of spiker nog voor, in de betekenis van een vaak binnen een omgrachting gelegen stenen korenschuur, waarin de oogst beter tegen eventuele strooptochten, brand en knaagdieren beveiligd was. Soms heette de hele boerderij Spijker. Het ging dan om boerderijen van het Saksische type, die niet alleen in het oosten van ons land voorkwamen, maar ook wel in Utrecht en een deel van Zuid-Holland, en betrof altijd hofsteden van enige omvang en belang. Het spiker duidde vroeger ook wel het gebouw aan waar de ambtenaren verblijf hielden die voor hun heer de inkomsten of tienden inden; opgetrokken van steen, dikwijls met wallen en torens versterkt, iets minder dan een kasteel. In zo'n spijker konden in onrustige tijden ook mensen een wijkplaats vinden.¹⁵ Vervolgens werden spijkers meermalen, al of niet na een verbouwing, opgewaardeerd tot buitenhuis van edellieden of stedelijke patriciërs. Vermoedelijk was dat afgekeken van het wonen in een stenen kamer. In deze ontwikkeling kan een spijker worden gezien als voorloper van de post-Middeleeuwse buitenplaats, maar met een bredere functie dan alleen wonen. Het wonen op stand verdrong hier het agrarisch gebruik; een ontwikkeling die wat dit betreft tegengesteld was aan die van veel stenen kamers met hofstede in het westen van het land.

De relatie tussen galgenveld en Galgerwaard is in Breukelen duidelijk, evenals die tussen de Galgerwaard en de naam van de stenen kamer met boerderij Galchweert. Onduidelijk is voornamelijk of er meer informatie uit het historisch boerderijonderzoek te halen valt die kan helpen om ons inzicht in de geschiedenis van de "stenen kamer met hofstede geheten Galgweert" te vergroten.

Een verwarrende getuigenverklaring

In 1452 werd de dam nabij de stenen kamer Galgweert, die in die tijd de Gerrit Kaandam of Kuysendam¹⁶ werd genoemd, vervangen door een dam die verder stroomafwaarts in de Aa werd gelegd. Daarover hebben zich vele jaren strubbelingen voorgedaan: de Heycopers wilden geen dam, de Hollanders die te lijden hadden onder extra waterafvoer via Aa en Angstel wilden die juist wel. In 1484 zagen de Heycopers kans de dam nabij Nieuwer Ter Aa opgeruimd te krijgen, waarop prompt van Hollandse zijde een nieuwe dam tot stand werd gebracht ter hoogte van Loenersloot.

Over wat er met en rond die dammen gebeurde, zijn getuigenverklaringen vastgelegd en processen gevoerd. Een van de getuigenverhoren werd op 10 mei 1521 afgenomen van "de eersame Claes Dirxz, geboren tot Kokenge, jnt gestigte van Uytregt, out in de tsestigh jaren". De ondervragers waren Jan Huybertsz, schout, en Cornelis Henrix en Cornelis Lourisz, schepenen van Amsterdam.¹⁷ Bij die gelegenheid heeft Claes Dirxz "ten heyligen gesworen hoe waerachtigh dat hij regt voor de oorloge van Uytregt dickwijlen ende menegwerven gegaen heeft over een dam, die lagh achter rouwiel dwars over de Aa aen een elstuyn tusschen rouwiel ende het dorp van der Aa, daer toen ter tijt een stene kamer bij stont".

De Grote Oorlog tussen Utrecht en Holland, waarop in deze getuigenverklaring gedoeld werd, vond plaats in 1481 - 1483: de beruchte Stichtse Burgeroorlog. In die oorlog werden in 1481 onder meer de kastelen Ruwiel, Den Ham en Nijenrode verwoest.¹⁸

Als met "rouwiel" in het bovenstaande citaat de gerechtsheerlijkheid van Ruwiel werd bedoeld, die zich ongeveer vanaf het kasteel Ruwiel een stukje noordwaarts langs de Aa en vervolgens langs de Boterwal naar het westen uitstreckte, dan klinkt het getuigenis van Claes Dirxz wat de dam betreft geloofwaardig.

Claes Dirxz riep bij ons echter enige verwarring op met wat hij zei over een stenen kamer nabij deze dam door de Aa. Het is mogelijk, gelet op de stelligheid waarmee zijn opmerking werd geformuleerd, dat er bij de dam van 1452 tot 1484 eveneens een stenen kamer stond. Of maakte de zegsman hier een vergissing? Claes Dirxz had als jonge man de in 1521 al 37 jaar ver-

dwenen dam nabij Nieuwer Ter Aa nog zelf gekend, maar kan van de (oudere, zuidelijker gelegen) dam bij de stenen kamer Galgweert via mondelinge overlevering eveneens kennis hebben gehad. Het is voorstelbaar dat beide zaken in zijn geheugen waren samengevloeid. Nader onderzoek was daarom nodig om uit te zoeken welke van de twee genoemde mogelijkheden de juiste is.

Een bisschoppelijke leenakte uit 1423 bracht het antwoord op dit geschiedkundige vraagstuk.

De 13 morgen land van Loef van Ruwiel

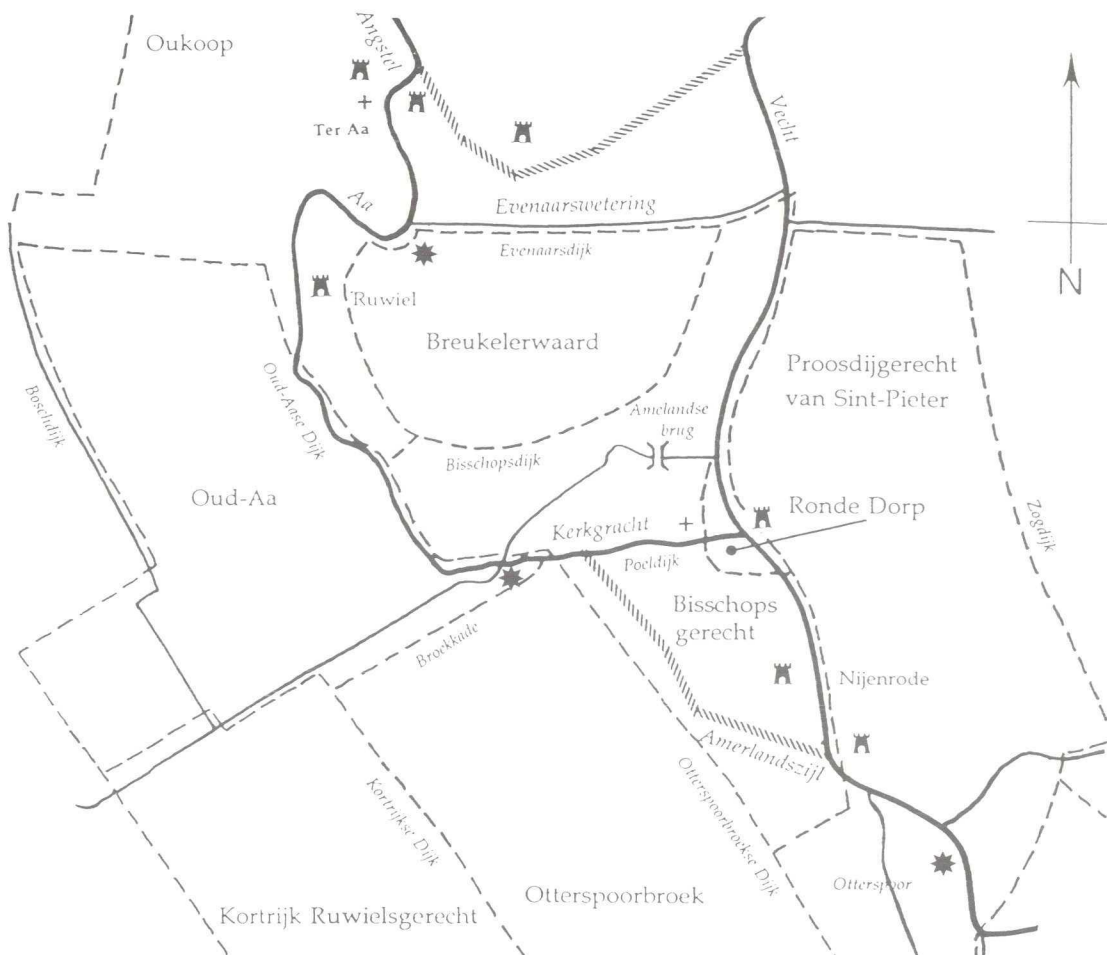
Op 15 mei 1423 werd "Loef van Ruweel" beleend met "XIII mergen lants gelegen in Broeckelreweert, daer aen die oestzyde naast gelant is Gijsbert van Nyenroide Johans soen ende aen die westzyde Jacob Sloyer Henrixx, ende Sweder van Oudaen".¹⁹

Dat land was gedurende de voorafgaande tientallen jaren in bezit geweest van de echtgenote van "Luyf van Ruweel". Zij vroeg daarom - op de toen gebruikelijke manier, op 15 mei 1394 - bij bisschop Frederik van Blankenheim en kreeg het daarop ook in leen. Frederik was in 1393 bisschop van Utrecht geworden en het was gewoonte dat een nieuwe leenheer alle bestaande leenovereenkomsten vernieuwde. Mevrouw zal het dus onder de vorige bisschop ook al wel in bezit hebben gehad. Het maakte waarschijnlijk sinds haar huwelijk deel uit van de door haar echtgenoot voor haar geregelde lijftocht ("levensverzekering").

Haar man Loef was de vader van de Loef uit 1423, en moet - gelet op de bewoording - in 1394 nog in leven zijn geweest. In 1423 waren beide ouders dood, want de jonge Loef kreeg volgens het leenprotocol de 13 morgen (circa 11 hectare) land in leen omdat zijn moeder was overleden. Hij, en niet langer zijn vader, was toen de eerste die in aanmerking kwam.

Meteen nadat de jongere Loef het land in leen had ontvangen, gaf hij het aan het bisschoppelijke leenhof terug, met het verzoek om het leen te splitsen. Het ene deel, groot "drie camp lants, die seven-denhalven²⁰ mergen lants holden ende gelegen sijn op die Evener weteringe" werd op zijn verzoek in leen gegeven aan Frederic Willems. Met het andere deel, omschreven als "een steenen camer, staende op seven mergen lants, gelegen in de Broeckelreweert", wenste hij zelf beleend te worden. Aldus geschiedde het.

In 1426 bevestigde Zweder van Culemborg, die het jaar daarvoor bisschop was geworden, deze leenovereenkomst. Op 27 januari 1434 deed bisschop Rudolf van Diepholt hetzelfde. Het deel van

Afb. 3. Indeling in gerechtsheerlijkheden van het gebied rond Breukelen tijdens de latere Middeleeuwen, met daarop door middel van een ster aangegeven de locaties van de drie in dit artikel genoemde stenen kamers met hofstede.

Loef van Ruwiel werd toen omschreven als "achtemergen lants met enen steenhuys, dat daer op staet, gelegen in Brokelrewerde".¹⁹

De locatie-aanduidingen waarover we nu beschikken, geven ons een redelijk idee waar deze stenen kamer gezocht moet worden (zie ook Afbeelding 3). In de eerste plaats nabij de Evenaarswetering, dus in het noorden van de Breukelerwaard. Volgens Claes Dirxz nabij de rivier de Aa en de dam die daar dwars doorheen lag. Maar volgens de bisschoppelijke leenakte grensde het land in het westen aan stukken land die in bezit waren van Jacob Hendriksz Sloyer en Zweder van Oudaen, en dus niet aan de Aa. Dat duidt op een locatie ten oosten van de strook Ruwielsgerecht langs de Aa ongeveer ter hoogte van het punt waar de Boterwal op de Oud-Aase Dijk eindigt. De Aa maakt daar een forse bocht naar het oosten. De Evenaarswetering vertrekt ongeveer vanaf het oostelijkste deel van die rivierbocht. Daardoor ligt daar inderdaad nog land ten westen van het westelijkste perceel dat in het noorden aan de Evenaarswetering grenst. In die noordwesthoek van de Breukelerwaard viel een klein deel van de oeverwal van de rivier de Aa binnen deze gerechtsheerlijkheid. Het land was daar hoger en steviger van aard en bood daardoor een goede vestigingsplaats voor een stenen gebouw.

Voor zover wij konden nagaan, hadden zowel de beide aangrenzende grondbezitters aan de westkant als Gijsbrecht Johansz van Nijenrode aan de oostkant hun land in eigen, vrij (allodiaal) bezit. Het bisschoppelijke leengoed van de Van Ruwiel lijkt op dat stukje van de oude Aase stroomrug een uitzondering te zijn geweest.

Op 22 juni 1439 werd Beatrix van Ruwiel, echtgenote van Dirk (Deric) van Zanthorst beleend met de 7 morgen land met de stenen kamer. Zij deed afstand van dat bezit op 25 oktober 1447, waarna Hubert van Pallaes ermee beleend werd, met een bevestiging daarvan, wegens een bisschopswisseling, op 25 november 1456.¹⁹ Daarmee was de band tussen de stenen kamer in de Breukelerwaard en de genoemde tak van het geslacht Ruwiel definitief ten einde.

De Loef van Ruwiel, wiens echtgenote in 1394 (her)beleend werd met het land met de stenen kamer, was naar alle waarschijnlijkheid een achterkleinzoon van de Loef van Ruwiel die de eerste heer was van het Loefsgerecht van Ruwiel, in de Lage Haar. Laatstgenoemde was een zoon van heer

Gijsbert I van Ruwiel en vrouwe Agniese van Langerak.²¹ De belening in 1394 vond plaats zo'n halve eeuw nadat het kasteel Ruwiel van de familie Ruwiel was overgeërfd op het geslacht Van Mijnden.

De genoemde Gijsbrecht Johansz van Nijenrode (van Velsen), bezitter van aanpalend land in de Breukelerwaard, was een kleinzoon van Gijsbrecht II van Nijenrode en Margriete van (den) Rijn.²² Het Kapittel van Sint-Marie, gerechtsheer van de gerechtsheerlijkheid Breukelerwaard, verpachtte op 15 februari 1418 de rechtsmacht, tijns en tiende van Breukelerwaard voor 10 jaar aan deze Gijsbrecht van Nijenrode van Velsen en Hendrik van den Rijn gezamenlijk.²³ Laatstgenoemde zal, gelet op de herkomst van Gijsbrechts grootmoeder, vermoedelijk een verwant van hem zijn geweest. Er bestonden ook oude familiebetrekkingen tussen de Van Ruwiels en de Van Nijenrodes (de stichter van Nijenrode was een zoon van Gijsbert I van Ruwiel).

Frederic Willemsz, met wie Loef van Ruwiel zijn 13 morgen land deelde, was schout en woonde in het Regthuys in Breukelen-dorp.²⁴ Het lijkt er op dat de gerechtsheer van het Ronde Dorp van Breukelen en de pachters van de gerechtsheerlijkheid Breukelerwaard gebruik maakten van de diensten van dezelfde schout en dat Loef van Ruwiel belang had bij een goede verstandhouding met die schout Frederic Willemsz.

In een document uit 1484 wordt melding gemaakt van land dat ene Loef van Pallaes bezat in de Breukelerwaard, naast de Ybel hoeve.²⁵ De voornaam Loef doet vermoeden dat de familie Van Pallaes verwant was aan de Van Ruwiels.

Stond er ook een stenen kamer in Otterspoor?

Vermoedelijk heeft in het gebied van Otterspoor eveneens een stenen kamer gestaan (Afbeelding 3). Toen de heer J. Burggraaf het perceel Woerdenseweg 3 te Breukelen kocht en er een huis liet bouwen, vertelde de inmiddels overleden heer H. Ykema, werkzaam op het Breukelse notariskantoor, hem dat hij dat perceel in een oude akte was tegengekomen onder de naam stenen kamer. Omstreeks diezelfde tijd kwam de oud-ambtenaar H. Polderman aan gelijklopende informatie via zijn werk op het gemeentehuis van Breukelen.²⁶ Nadere details ontbreken op dit moment.

Het gebied Otterspoor, op de westelijke Vechtoever, maakte eeuwenlang deel uit van het voor het overige ten oosten van de Vecht gelegen Breukelen-Proostdijgerecht, dat ook wel het Breukelen-St. Pietersgerecht werd genoemd. In de 12de - 14de eeuw lag daar, naar wordt aangenomen, een nederzetting Otterspoor, die zijn bestaan dankte aan een goederenoverslag van de handelsvaart over de rivier de Vecht bij de Otterspoordam.²⁷

De locatie van de stenen kamer Otterspoor bevindt zich ongeveer daar waar ooit die nederzetting gelegen moet hebben.

Stenen kamers elders in de provincie Utrecht

De volgende vraag die wij onszelf stelden, was of we meer te weten zouden kunnen komen over de

functie en ouderdom van de stenen kamers bij Breukelen door te kijken naar wat er bekend is over stenen kamers elders in het Sticht Utrecht.

In de provincie Utrecht stonden volgens Alders nog ten minste vijf andere stenen kamers, te weten in De Bilt, Rhenen, IJsselstein, Jutfaas en Veldhuizen (ten zuiden van De Meern).²⁸ Sedertdien is ook een "steene caemer" gerapporteerd uit Vleuten, die iets ten oosten van de Heldam (splitsing van Leidse Rijn en Heycop) stond. Het Utrechts Kastelenboek voegde daar nog Bunnik aan toe.²⁹ Vermoedelijk is dit lijstje allesbehalve volledig (ook de in dit artikel besproken stenen kamers bij Breukelen zijn er nog niet in genoemd). Echt talrijk lijken de stenen kamers evenwel ook niet te zijn geweest.

Daarentegen waren er reeds in de Middeleeuwen al wel meer hofsteden die ten minste voor een deel uit steen opgetrokken waren. Voorbeelden uit onze eigen omgeving zijn Sprockelenborch, aan de Vecht ten noorden van het Ronde Dorp van Breukelen,³⁰ en de vooral als het huis van Evert Uiterwaard bekend geworden hofstede aan de Vecht ten zuiden van het Ronde Dorp.³¹ In deze gevallen ging het - voor zover bekend - niet om stenen annexen en werd de term stenen kamer niet gebruikt.

In tegenstelling tot een aantal stenen kamers in de Hollanden, is over die zeven in het Sticht Utrecht nog maar betrekkelijk weinig bekend.

De stenen kamers in Jutfaas, IJsselstein en Veldhuizen leven voort in de namen van oude boerderijen, die *de Steenen Kamer* heten.³²

Aangenomen wordt dat de ontginning van Veldhuizen al vóór 1100 plaatsvond.³³ De oudste bebouwing ligt op de stroomrug van de Leidse Rijn. Enkele boerderijen die thans nog op deze stroomrug staan, dateren ten dele waarschijnlijk uit de 14de eeuw.³⁴ De stenen kamer aldaar kan dus ook een zeer oud gebouw geweest zijn.

De stenen kamer in De Bilt staat genoemd in het verslag van een wandelaar uit 1527. Deze kamer was in het bezit van de Abdij van Oostbroek en lag in de hoge heerlijkheid Over de Vecht.³⁵

Die gerechtsheerlijkheid, een bisschoppelijk leen, was in 1438 van het geslacht Over de Vecht naar de heren Van Zuylen van Nijveld overgegaan. Bij de verkoop aan de Abdij, in 1485 en 1487, bezaten twee broers ieder een deel. Daarnaast beschikte de Abdij over een stuk land van 4 morgen 70 roeden, dat reeds in het begin van de 15de eeuw van het goed Over de Vecht was afgesplitst en sindsdien als afzonderlijk leen in de bisschoppelijke leenregisters voorkomt. De precieze ligging daarvan bleek moeilijk te achterhalen.³⁶ Het is verleidelijk een verband te zoeken tussen dat kleine leen en de stenen kamer, maar bewijsgronden ontbreken.

Thans kent De Bilt nog een buurtschap Steenenkamer.

In Rhenen wordt van het oude herenhuis Remmerstein gezegd dat het een voormalig kasteel was dat ook wel de "Steenen-kamer" genoemd werd.³⁷ Het lag aan de oostkant van de Cuneraweg en behoorde volgens een lijst van ridderhofsteden uit de vroeg-17de eeuw aan het geslacht Van Rhenen. Op een tekening uit 1731 staat het afgebeeld als een omgracht en onderkelderd huis van twee bouwlagen. Aan het eind van de 18de eeuw stond op de plek van dat huis alleen nog een duiventoren. Aan de overkant van de weg werd in 1913 te midden van de 18de-eeuwse geometrische lanenstructuur op de berg een nieuw landhuis Remmerstein gebouwd.

In Bunnik werd eertijds het pand dat wij thans kennen als kasteel De Beesde niet als een ridderhofstad erkend. In een lijst van adellijke huizen, opgesteld in het begin van de 17de eeuw, werd het als een "camer" aangeduid.²⁹ In de oudste vermelding die van dit huis bekend is, heet het "Gerrits hofstede van Beesde". De Beesde heeft een L-vorm en bestaat thans uit een Middeleeuwse woontoren met een eraan vastgebouwde tuinmanswoning.

Al met al levert wat bekend is over de stenen kamers elders in onze provincie nauwelijks enig nader inzicht op in de functie en ouderdom van de stenen kamers Galgweert en Broekelreweert. We zullen deze vragen in ons eigen gebied opgelost moeten zien te krijgen. Dat gaan we in een volgend artikel doen.

Noten

- 1 Een "uuterdijck" kan zowel een buitendijk zijn als buitendijks land (zie: J. Verdam, 1911 [herdruk 1932]. *Middelnederlandsch Handwoordenboek*. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, blz. 632). Hier is voor de eerste betekenis gekozen, omdat de "uuterdijck mitten acker" in het centrale deel van De Geer lag (aanpalende percelen zowel noord als zuid) en de optie "buitendijks land met akker" een merkwaardige mededeling oplevert. De bedoelde buitendijk was dan de dijk links (zuid) van de Aa.
- 2 Verheergewaden hield in het doen van een uitkering aan de leenheer bij het "verheffen" van een leen, telkens wanneer een nieuwe leenvolger optrad. Door dat verheffen erkende de leenman officieel zijn leenheer.
- 3 Rechterlijke Archieven (Het Utrechts Archief, voorheen Rijksarchief te Utrecht), inv. nr. 2042. Repertorium op de leenregisters van Nijenrode over circa 1523 - 1677, fol. 99 verso en 105 verso.
- 4 Archief van het Hoogheemraadschap van Amstelland (Streekarchief voor Gooi en Vechtstreek, Hilversum), inv. nr. 1, fol. 54 recto t/m 58 verso. Wij bedanken de heer D. Reyneveld, die ons op deze bron attent maakte.
- 5 Een reproductie van het voor ons relevante deel van de kaart van Beeldsnijder staat in R.J. Zoethout, 1956. Album

- over kerk, dorp en omgeving van Ter Aa, samengesteld op verzoek van de kerkvoogdij van de Nederlands Hervormde Gemeente aldaar, op blz. 14. Een nagetekende versie staat als kaartje 3 in J. Zwaan, 1984. *Amstelland - een hoogheemraadschap in kaart en beeld*. Uitg. Canaletto, Alphen aan den Rijn.
- 6 D.Th. Enklaar, 1922. *Het landsheerlijk bestuur in het Sticht aan deze zijde van den IJssel gedurende de regering van bisschop David van Bourgondië, 1456 - 1496*. Utrecht, blz. 44 - 48. J.Ph. de Monté verLoren, 1948. *De rechterlijke organisatie ten platten lande in het gebied langs den Krommen Rijn gedurende de Middeleeuwen*. Utrecht, blz. 20 - 21.
- 7 A.A. Mantén, 1994. *De grote machtsingreep rond Breukelen door de bisschop van Utrecht*. Tijdschrift *Historische Kring Breukelen*, jaargang 9, nr. 3, blz. 121 - 127.
- 8 A.L.P. Buitelaar, 1993. *De Stichtse Ministerialiteit en de Ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek*. Uitgeverij Verloren, Hilversum, 440 blz., daarvan blz. 95.
- 9 A.S. de Blécourt en H.F.W.D. Fischer, 1959. *Kort Begrip van het Oud-Vaderlands Burgerlijk Recht*. J.B. Wolters, Groningen, 7de druk, blz. 11, 23, 24, 27, 29.
- 10 D.A. Berents, 1985. *Het Werk van de Vos. Samenleving en criminaliteit in de Late Middeleeuwen*. De Walburg Pers, Zutphen, 216 blz., in het bijzonder blz. 149.
- 11 G. Alders, 1982. *De Waelneshoeve te Hendrik Ido Ambacht en andere middeleeuwse stenen kamers in Nederland*. *Hollandse Studiën*, Uitgave van de Historische Vereniging Holland, deel 12, blz. 1 - 35, in het bijzonder blz. 19 en 24.
- 12 H.J. Janssen, 1996. *Tussen woning en versterking. Het kasteel in de Middeleeuwen*. In: H.J. Janssen, J.M.M. Kylstra-Wielinga en B. Olde Meierink (Red.), *1000 jaar Kastelen in Nederland. Functie en vorm door de eeuwen heen*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht, 280 blz.; hiervan blz. 15 - 111, in het bijzonder blz. 96 - 99.
- 13 Van elders zijn ook stenen huizen bekend met een hofstede daaraan vast. Een goed gedocumenteerd voorbeeld is het Steinhaus zu Bunderhee, gelegen ten noorden van Bunde, bij de oostkust van de Dollard, in het Duitse Oostfriesland. Het bestaat uit een stenen woontoren met daaraan vast een (thans) stenen hofstede. De woontoren werd gebouwd in de vroeg-15de eeuw, toen in die omgeving nog een Groningsprekende bevolking gevestigd was. Hij heeft op maaiveldniveau muren van 121 - 130 centimeter dikte en kan dus niet als een stenen kamer aangemerkt worden, ook al golden de voorschriften van hogerhand inzake maximaal toegestane muurdikten daar niet. Voor meer informatie over die woontoren, zie: J.V. Smidt en E. Smidt-Oberdieck (Red.), 1970. *Das Steinhaus zu Bunderhee*. Verlag Ostfriesische Landschaft, Aurich, 100 blz., in het bijzonder blz. 7 - 18; *Baugeschichte*, door R. Poppe.
- 14 C.S.T.J. Huijts, 1988. *Onderzoek naar het begrip 'stenen kamer'*. Een voorlopig verslag. Jaarverslag 1987 van de Stichting Historisch Boerderij-onderzoek, Arnhem, blz.15.
- 15 P.C. van Wijk, 1948. *Boerderijnamen. Over hun oorsprong, geschiedenis en betekenis*. E.J. Brill, Leiden, 230 blz., in het bijzonder blz. 153 - 161.
- 16 Over de preciese betekenis van de term 'kuysendam' zijn we onzeker. 'Kuyse' of 'kuse' staat in het Middelnederlands meestal voor knots of kolf. In de sport moet een kolf worden omgegooid. Waarschijnlijk daardoor werd 'kuse' ook wel gebruikt voor 'val' (= overgave, bijvoorbeeld van een kasteel of stad). Mogelijk is een kuysendam dus een

- dam met daarin een sluisdeur, waar het water aan weerszijden vaak op verschillende hoogte stond; de waterdruk aan de kant van waaruit geloosd moest worden, zorgde er dan voor dat de sluisdeur openging, tenzij het water aan de andere zijde hoger stond en de sluisdeur dichtgedrukt hield.
- 17 Archief van het Hoogheemraadschap van Amstelland, inv. nr. 9, fol. 106 recto en verso.
 - 18 A.A. Mantén, 1991. Het geslacht Van Mijnden en kasteel Ruwiel. 4. 1472 - 1563. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 6, nr. 3, blz. 140 - 155, in het bijzonder blz. 141 - 143.
 - 19 A.Joh. Maris, 1956. Repertorium op de Stichtse leenprotocollen uit het landsheerlijke tijdvak, deel 1. De Nederstichtse leenacten (1394 - 1581). Uitgave Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, 's-Gravenhage, 606 blz.; daarin blz. 298 - 299, onder nr. 326. In Groningen was de term "steenhuys" ook gangbaar voor een eenvoudige lage stenen toren, bewoond door een "richter". Zowel in bouwvorm als benaming liepen "stenen camer" en "steenhuys" vermoedelijk vloeiend in elkaar over.
 - 20 Zevendehalf = zes hele en de zevende voor de helft, dus 6½.
 - 21 A.A. Mantén, 1994. Leenmannen en -vrouwen van de gerechtsheerlijkheid Laag-Nieuwkoop, 1392 - 1727. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 9, nr. 4, blz. 177 - 192.
 - 22 A.A. Mantén, 1992. De Middeleeuwse geslachten Van den Poel en Van Rijn en de hofstede De Poel te Breukelen. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 7, nr. 1, blz. 43 - 59.
 - 23 Archief van het Kapittel van Sint-Marie, inv. nr. 683, document d.d. 15 februari 1418.
 - 24 A.A. Mantén, 1994. In Brokel, bij de Plaets en boven aen die Kerckstrate. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 9, nr. 1, blz. 27 - 36.
 - 25 Mantén, 1991, blz. 141.
 - 26 Mondelinge mededelingen Hr. H. Polderman, 6 juni 1995, en Hr. J. Burggraaf, 7 juni 1995.
 - 27 A.A. Mantén, 1997. De Otterspoordam. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 12, nr. 3, blz. 138 - 146.
 - 28 Alders, 1982, blz. 28.
 - 29 H.E.J. van Essen en D.W. Gravendeel, 1990. Een "steene caemer". Historische Vereniging Vleuten, De Meern, Haarzuilens, jaargang 10, nr. 4, blz. 892 - 895.
 - T. Hermans, 1995. De Beesde. In: B. Olde Meierink et al. (Red.), Kastelen en Ridderhofsteden in Utrecht. Uitgeverij Matrijs, Utrecht, blz. 126 - 128.
 - 30 A.A. Mantén, 1989. In 't Noorteynde van Breuckelen. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 4, nr. 1, blz. 45 - 51.
 - 31 A.A. Mantén, 1990. De directe omgeving van Nijenrode in de 16de en 17de eeuw. Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 5, nr. 3, blz. 97 - 106, in het bijzonder blz. 101. Tevens: J. den Besten, 1990. Type en plaats van de korenmol die nabij Nijenrode stond. Idem, blz. 107 - 112, in het bijzonder blz. 110 en 112.
 - 32 Van Wijk, 1948, blz. 169.
 - 33 O. Wittewaall, 1994. Vleuten - De Meern. Geschiedenis en historische bebouwing. Uitgeverij Kerckebosch, Zeist (in reeks Monumenten-Inventarisatie Provincie Utrecht), in het bijzonder blz. 122 en 171 - 172.
 - 34 Mededeling Mw. Saskia van Dockum, toentertijd provinciaal archeoloog, 1 juni 1995.
 - 35 D.Th. Enklaar (Red.), 1934. Zestiende eeuwse wandelingen door Nederland. Zwerftochten van Pieter Aelmanszoon, secretaris van Naarden, 1525 - 1527. Hilversum, blz. 52 - 54 en 63.
 - 36 P.H. Damsté, 1978. Oostbroek en De Bilt c.s. De geschiedenis van een ambachtsheerlijkheid. De Walburg Pers, Zutphen (Stichtse Historische Reeks, 4), 176 blz., in het bijzonder blz. 18 en 19.
 - 37 A.J. van der Aa, 1847. Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden. Jacobus Noorduyn, Gorinchem, deel 9 (letters P - R), blz. 420.

Elders gelezen: hoe de Breukelse ambachtsschool begon

In het laatste deel van zijn reeks artikelen *De strijd om een ambachtsschool* (De Proostdijkoerier, jaargang 14, nr. 4, blz. 116 - 121, december 1998) gaat Joop Frankenhuizen in op de wedijver die er tussen diverse gemeenten en "zuilen" is geweest om de toewijzing van een nieuwe ambachtsschool.

In 1949 vroeg de in Mijdrecht pas opgerichte Vereniging voor Christelijk Nijverheidsonderwijs bij het gemeentebestuur een nodigverklaring aan voor de oprichting en instandhouding van een school voor christelijk nijverheidsonderwijs. Een maand later deed een daartoe opgerichte rooms-katholieke stichting hetzelfde. Toen pogingen van het gemeentebestuur om de twee gezamenlijk een confessionele school te laten oprichten mislukten, vooral door principiële bezwaren van de r.k.-geestelijkheid, werd de impasse doorbroken door de oprichting van de Stichting Neutrale Nijverheidsschool Mijdrecht, die prompt de begeerde gemeentelijke verklaring kreeg.

Daarna moesten de provincie Utrecht en het Rijk hun standpunt bepalen. Alle drie de Mijdrechtse instellingen bleven

meedingen, maar ook Breukelen wenste een ambachtsschool, en leek even aan het langste eind te gaan trekken, want Breukelen was in de naaste omgeving "meer industrieel georiënteerd dan Mijdrecht en omstreken" en een school in Breukelen zou ook de druk op de Utrechtse nijverheidsscholen sterker doen verminderen. Diverse instellingen, instanties, alsmede kamerleden en andere personen bemoeiden zich met de zaak, wat voor nogal wat vertraging zorgde, en aan de andere kant van de provinciegrens ging ook Uithoorn ijveren voor een r.k.-nijverheidsschool. Bij Koninklijk Besluit van 20 juli 1955 kreeg de Gemeente Mijdrecht uiteindelijk een protestantse Lagere Technische School toegewezen, die in 1956 in een noodbehuizing van start ging. De Gemeente Breukelen kreeg een openbare LTS toebedeeld.

De Breukelse school is inmiddels al weer zo'n jaar of tien geleden gefuseerd in de Algemene Scholengemeenschap voor LBO en MAVO, Vegtstede, en vervolgens verhuisd naar Maarssen.